

Az üvegszelídítő „tüzér”

Beszélgetés Pattantyús Gergely üvegművésszel

■ *Kevesen tudják, hogy mi a közös nevező a kelenföldi Szent Gellért-templom és az óbudai San Marco utcai iskola ólmozott üveglakáiban, Rippl-Rónai József Andrássy Tivadar grófnak tervezett pohárkészletének megelébenedésében, vagy a hazai parasztüveg tovább élésében. Pattantyús Gergely üvegművész révfülöpi műtermében mesélt pályájáról.*

– *Mikor kamaszfejjel művészeti pályát kell választanunk, még rengeteg út áll előttünk, te hogy kerültél kapcsolatba az üvegművességgel?*

– A Kisképzőben, a Török Pál utcai művészeti szakközépiskolában három szakot kellett megjelölniük a diákoknak. Nekem ugyan csak a második volt az üveg, de fél év alatt kiderült, hogy ezt az anyagot bizony nekem találták ki. Itt láttam először üvegfújást: egy erdélyi mesterember, bizonyos Pepó bácsi révén, aki egy vidéki üvegyárból jött el Budapestre, hogy megmutassa, hogyan formálódik a gőzölgő, forró üveg. Tőle leshettem el az első fogásokat. Innentől kezdve aztán, amikor csak tehettem, már korán reggel ott segédkeztem az iskola üvegműhelyében, együtt fűtöttük a kemencéket Gibela Józseffel, akitől időközben megtanultam, hogyan alakítható a felhevített üveg, miként nyújtható, nyírható ollóval, miként igazítható egy speciális fémcspesszel, a sérával. A Kisképzőben Buczkó György és ’Sigmund Géza voltak a tanárim, de akitől a legtöbbet tanultam, az igazában az édesapám, Pattantyús József keramikus és grafikusművész volt. Őt tekintem a mai napig a legnagyobb mestermennek, ő volt, aki szemléletmódban, gondolkodásmódban, formaalakításban és tervezésben tanított. A nyolcvanas évek végén ő vásárolta azt a kis révfülöpi nyaralót, amely a mai napig lakásom, üzemem, műtermem és kemenceműhelyem is egyben.

– *Hogyan alakult a pályád a szakközépiskola elvégzése után, milyen inspirációk alakították utadat?*

– Az első parasztüvegre szóló megbízásomat főiskolás koromban kaptam, amikor Németh Ferenc, a neves néptáncos megnyitotta Budapesten a *Gyökér*

nevű vendéglőjét, ami félig-meddig táncház is volt. Feladatomból állt, hogy paraszti mécseket kellett készítenem a falusi kiskocsmák hangulatát idéző, parasztbútorokkal berendezett helyiségbe. A paraszti

**Pattantyús Gergely: Nemzeti pohár /
Gergely Pattantyús: National Glass**

[2014] *fúvott üveg, magasság: 13 cm /
blown glass, height: 13 cm*

Fotó: Nemes Péter

üvegek létezéséről akkoriban persze fogalmunk sem volt. Így esett, hogy a régi formák után kutatva betekintheztem a Néprajzi Múzeum üvegraktárába, ahol az alagsorban, egy eldugott kis szobában gyönyörű, egykor a polgárság és a parasztság által használt üveg-
tárgyakra leltem. Félelmetes érzés volt, hogy kiderült: van magyar parasztüveg. Ezek után odajártam, rajzolgattam, formákat vettem le a legkülönbözőbb formájú, vastag falú pincetokpalackokról, parasztpoharokról, 1:1-es méretben.

Mindehhez hozzátartozik, hogy a 18–19. századi üvegek nagy részét formába fújták. A folyamat úgy zajlott, hogy egy faesztergyólyos kiesztergyólyozta bükkfából a forma negatívját, majd ha elkészült, kettévágták, és ebbe fújták az üveget. A vizes fa különleges tulajdonsága, hogy üvegfújásakor vízgőz választja el a forró üvegmasszától, és pont ezért nem ég el, csak nagyon lassan, viszonylag sok használat után. A rendszerváltás utáni üvegfújók azonban már nem emlékeztek erre a technikára, ahogy a szár és a talp is egy-

Fotó: Nemes Péter

**Pattantyús Gergely:
Beatrix, poharak /
Gergely Pattantyús:
Beatrix. Glasses**

[2013]

*fúvott üveg,
magasság: 10 cm /
blown glass,
height: 10 cm*

szerre fújódik a formába, ők külön illesztették rá az üvegre ezeket. Így esett, hogy mi újból elkezdtük ezt a régi technikát alkalmazni. Hamar kiderült azonban, hogy a formáink nem megfelelőek, mert mindjárt az első fújáskor elégték, vagyis nem úgy viselkedtek, ahogy kellett volna, mondhatni, „ellumposodtak”. A kudarcból végül megszületett egy ötlet, hogy milyenre kellene visszatervezni a formákat ahhoz, hogy rendeltetészerűen működjenek. Így születtek meg az első dupla talpas poharaim, és innen indult az egész mániám. Kiderült, hogy a paraszti üvegeknél nagyon egyszerű arányrendeket alkalmaztak az őket megalkotók: formáik a gótikus ablakok készítéséhez hasonlóan körzővel és vonalzóval létrehozható variációkra épültek. Sokáig azt hittem, hogy erre az elméletre én jöttem rá, de aztán kiderült egy szakkönyvből, hogy a restaurátorok hasonlóan dolgoznak, és minden kor-szoknak megvan a maga stílus-arányrendje körzőre, vonalzóra építve.

Ezek után készítettem olyan poharakat is, amik már nem eredeti formák alapján készültek, csak az arányrendszert használva szerkesztettem ki sziluetttjeiket. Később már ezt is elhagytam. Most már az emlékeimből játszom, alakítgatom a formát, hogy például mi lenne jó borospohárnak, mint például a római kori pohárcsészék emlékéből készített darabjaim.

Ha már Rómánál tartunk, fontos megemlíteni, hogy a Római Birodalomnak nagy szerepe volt abban, hogy az üveg terén úgymond „szétdobta” a Közel-Keletről hozott tudást, és a provinciákban önállóan fejlődött tovább az üvegművéség, helyi színezetet kapva a különböző régiókban.

Magyarországon a parasztüveg a törökök kiűzése után kezdett megjelenni. Főúri üveg persze létezett már korábban is, Corvin Mátyás idején.

Noha parasztüvegről beszélünk, mégis azt kell hogy mondjam, ez a kultúra sohasem volt igazán népművészet, csak igényeiben volt népi. Kis üzemekben vagy erdei hutákban gyártották, mert annyi minden kellett hozzá, tömérdek sok fa, jószerivel egy kisebb erdő. Épp ezért akkora költség, luxus volt az üvegfújás, hogy csak a főnemeseeknek voltak hutáik, mint a Rákócziaknak, Esterházyaknak, grófoknak, vagy az egyházi uradalmaknak, a kolostori officináknak. A külön-

Fotó: Nemes Péter

**Pattantyús Gergely: Kolostorpohár /
Gergely Pattantyús: Monastic Glass**

[2014] *fúvott üveg, magasság: 11 cm /
blown glass, height: 11 cm*

böző társadalmi osztályok más és más igények mentén alakították üvegtárgyaikat. Az uradalmi hutákban készülő, a paraszti igényeket kielégítő zöld üvegekben például benne maradt a homok vastartalma, ugyanakkor az urak méregdrága vegyszerekkel tisztították ki a sajátjaikat, hogy átlátszó legyen az üveg. Ezekben a hutákban úgynevezett családi brigádok tevékeny-

Pattantyús Gergely:
Pincetokpalackok /
Gergely Pattantyús:
Angular Bottles

[2000]

*fúvott üveg,
magasság: kb. 25 cm /
blown glass,
height: c. 25 cm each*

→
Pattantyús Gergely:
Pincetokpalack /
Gergely Pattantyús:
Angular Bottle
[2000]
fúvott üveg,
magasság: 25 cm /
blown glass,
height: 25 cm

kedtek. Nekem még volt alkalmam találkozni olyan
öregekkel Tokodaltáróról, akik elmesélték, hogy mi-
lyen rangfokozatok voltak ebben a szakmában. A kép-
zeletbeli ranglétra alján állt az, aki behordta az üve-
get. Őt követte az, aki a formát tartotta, majd, aki a
golyót fújta, végül a padon ülő mester, aki végső for-
mára alakította az üveget. Űlt a padon az öreg, a fia
fújta be az üveget, a felesége – hátán a gyerekekkel –
tartotta a formát. A középiskolában én még találkoztam
olyan mindentudó mesterekkel, akik a céhes rend-
szer szerinti képzésben részesültek, és meg kellett
tanulniuk az összes fázist. Mindez a hatvanas évektől
teljesen kiesett, amikor átálltak részképzésre, ami-
kor mindenkinek csak egyfajta munkafázist kellett
csinálnia.

Én csak bizonyos dolgokban vagyok jó, de az épp
elég! Leginkább a középkori üvegek érdekeltek – a
középkori Magyarország formakincse –, amik nagyon
vékony üvegek. Például saját darabjaim között is ta-
lálható Beatrix királyné hozományából való pohár-
forma. Ezeket sablon nélkül, szabadon fújom, és ezt
nem csinálja más Magyarországon, csak én! Azért,
mert ezzel nagyon sokat kell „vacakolni”, visszameleg-
gítgetni, hogy ne törjön el az üveg.

– *Milyen alkotói folyamatokban vagy mostanában, van-
nak-e új, aktuális terveid?*

– Az üvegművesség fejlődése, új művészi produk-
tuum létrehozása nagyon lassú folyamat. Ritkán gyűjt-
ja be az ember a kemencét, mert nagyon költséges.
Valójában minden alkalommal kipróbálok valami újat.
Ilyenkor hónapokig készülök rá. Most épp egy stan-
dard pálinkásüvegen dolgozunk, ami nem egy gépi
forma, hanem ami házi pálinkának való, amivel töl-
teni is jó. Egy barátommal – akinek a vezetékneve
Magyar – csináljuk közösen, aki saját pálinkát készít.
Az én nevem, a „pattantyús” jelentése: tüzér, így *Ma-
gyar Tüzér* lenne a pálinka neve. Most fogom gipszbe
vésní a betűket.

Ha nagy ritkán van építészeti üvegre megrendelé-
sem, akkor mindig úgy tervezem, hogy hutaüveg, sa-
ját fújt üveg is legyen benne, vagy kiterített üveg, tá-
nyér- vagy hengerüvegek. Hamarosan a harmadik
gyerkőcünk is óvodába megy, akkor talán már több
időm lesz egyre elmélyültebben dolgozni.

Fotó: Nemes Péter

Számomra az egész üvegfűjás egy alkotói folyamat.
A lényeg a módszerben rejlik, ebben az emberi lép-
tékben, ahogy mi itt dolgozunk ezzel a „hutaquész”
technikával, vagyis ahogy a hutában, a kemencénél
befejeződik a tárgy gyártása, és nincs festve, vagy csi-
szolva. Így maga az anyaggal való munkálkodás any-

nyira megejtő, lenyűgöző, hogy az önmagában is alkotás. Nem olyan, mint egy festő vagy egy szobrász esetében, aki bemegy a műtermébe, és alkot. Nem

mondhatom, hogy nincs meg ez az élmény, csak más jellegű. Például amikor század eleji sörösüvegeket kellett készítenünk egy reklámfilmhez, ki kellett talál-

Fotó: Nemes Péter

Pattantyús Gergely:
Római emlék,
palack és pohár /
Gergely Pattantyús:
Memory of Rome.
Bottle and glass
[2015]

fúvott üveg,
magasság: 19 cm, 8 cm
/ blown glass,
height: 19 cm, 8 cm

→
Pattantyús Gergely:
Római emlék,
palack és pohár /
Gergely Pattantyús:
Memory of Rome.
Bottle and glass
[2015]
fúvott üveg,
magasság: 19 cm, 8 cm
/ blown glass,
height: 19 cm, 8 cm

nom egy speciális szerszámot az elkészítéséhez. Olyat, amire aztán rááll az ember keze, és közben egy új gyártói mozgássorra talál rá. Nekem mint alkotónak ez egyfajta sikerélmény. Van is erről egy elméletem, hogy a középkori üvegek azért szépek, mert az elkészülés folyamatában nem csak technikailag döntött a fúvómester. Hiába nézzük, nem találunk milliméterre egyforma üvegeket. Az újkortól meg van adva a minta, a sablon, a cél, és az elkészítés pusztán technikaivá vált, hogy úgy mondjam különvált a tervezéstől, a tervezőtől. A gépi üvegeket elnézve hiába találunk szép üvegeket, mégis teljesen lélektelenek. Tehát így, ebben a formában üveget fújni, rendes emberekkel – Ferenczi Károly, már nyugdíjas, székely üvegfújójával és Kanál Jánossal, a mai napig a halimbai gyárban tevékenykedő mesterrel –, akikkel dolgozom, önmagában véve egy igazi alkotói folyamat. Nem sokan műveljük ezt a szakmát az országban, összesen hárman vagyunk, akiknek saját műhelyük van, és helyben fújjuk az üveget. Tápiószecsón van egy műhely, ahol a Hegyvári Bernadett és James Carcass üvegművész házaspár dolgozik. Továbbá Parádsasváron működik még egy kis üzem, bár ott inkább a 20. század gyári formavilágát vizsik tovább a fújók, parádsasvári hatyútkban, lovakban. Korábban a bárdudvarnoki művésztelepen is lehetett dolgozni, de pénz hiányában ritkán vannak begyűjtve a kemencék. A mi generációnkból kikerült szívósabb, tehetségesebb üvegművészek még eljutottak gyárakba, szakgyakorlatra, de mára már megszűntek a gyárak, megszűntek a lehetőségek. A korábbi időszakban a diákok nem sajátíthatták el a képzés során az üveg meleg megmunkálási technikáit, a lehetőségek a síküvegvágásban, -ragasztásban és -csiszolásban merültek ki.

– *Ha jól tudom, nemcsak önálló alkotóként gyakorlod az üvegművészetet, hanem már mesterré válva a fiataloknak adod át a szakma fortélyait és saját tapasztalataidat. Milyen perspektívái vannak egy most induló üvegművesnek?*

– Négy éve tanítok a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemen, azaz a MOME-n, és azt kell hogy mondjam, a diákok lehetősége részben az én saját műhelyemre korlátozódik, másrészt a salgótarjáni üzembe járunk, harmadrészt pedig az egyetemi infrastruktúrára korlátozódik, amiből jelenleg hiányzik a meleg-

Fotó: Nemes Péter

üveg-technológia. 2010-ben tervező szakká alakult át az üvegművesség, és az üveg- és kerámiatervezés mellé odakerült a fémművesség. Ebből az összevonásból született meg a Targyalkotó Tanszék, ami egy nagyon egészséges dolog. Itt nem ipari formatervezésre irányuló, hanem kifejezetten a kézművesség alapjain nyugvó, anyagmanipulációra épülő, egyedi tárgyakra vagy kisszériás termékekre fókuszáló a tárgyalatás szemlélete. Meghatározó lépés a tárgyalatás szak alapítása 2017-ben, melynek három szakiránya a fémművesség, a kerámiatervezés és az üvegtérvezés.

Fotó: Nemes Péter

Az első három évben a diákok belekóstolhatnak az üvegművesség minden szakmai részébe: üvegfújás, síküvegvágás, rogyasztás, hajlítás, sorolhatnám. Mellette a tervezői rész szakirányú, de nem feltétlenül csak az üvegre korlátozódik, más alapanyagokból is tervezhetnek – fémből, kerámiából, betonból, papírból és így tovább. Reményeink szerint a MOME Campus fejlesztése jóvoltából új lendületet kap az üveg szakirány, hiszen most épül az új műteremház, ahol már melegüveg-megmunkálásra is lesz lehetőség.

2005-ben, 33 évesen, Erasmus-ösztöndíjjal Írországra jártam. A befogadó intézményben három hónapon át minden álló nap fújhattam üveget. Technikai fejlődésemnek ez egy meghatározó időszaka volt. Tanárnőm, Róisín de Buitléar úgy fújta üveget, mint senki más. Mindenhol oktat a világon. Az odakint eltöltött idő alatt valami megváltozott. A munkamódszerem alakult át, mert megtanultam gátlások nélkül dolgozni. Szakmailag is lenyugodtam: nem az a fontos, hogy megmutassam, hogy mit is tudok. Másogy, nem ellenállásból, nem megmutatásból kell jónak lenni. Egyfajta szakmai nyugalom uralkodott el rajtam a rutinból adódóan. Talán a korrall jár, de mégiscsak úgy van ez, hogy ha valaki valamit sokáig csinál, egy idő után jó lesz benne, ha van egy szemernyi tehetsége. Nem kell nagy. Latinovits Zoltán mondta egyszer építész hasonlattal, amikor éppen istenítették, hogy *az emberi kapcsolatok koordinátarendszerében elcsúszott és eltűnt az origó*. Ezért ha ma valaki jól csinálja a dolgát, akkor máris azt hiszik róla, hogy zseni. Én nem vagyok olyan nagy művész, csak tudom, hogy hogyan működik. Látom, hogy milyen a dilettáns, milyen az amatőr kisebb-magasabb szintje, és hamar kiderül, ha valami rossz. Persze ez nem jelenti mindjárt azt, hogy az ember nagy művész volna, csak azt, hogy tudja művelni a szakmáját, ahogy nem muzsikál hamisan a hegedűn a hegedűművész. És ez akkor derül ki, amikor nem csupán vakrepülésből dolgozik az ember, nem csak lendületből, hanem látja is, hogy mit csinál. Ez talán egy élmény, ha azt kérdezik tőlem, hogy mi is az, amire egy nagy élményként emlékezem.

NEMES PÉTER
szobrászművész

Pattantyús Gergely:
Magyar Tüzér
pálinkásüveg /
Gergely Pattantyús:
Hungarian Artillerist.
Spirit flask

[2016]

fúvott üveg,
magasság: 24 cm /
blown glass,
height: 24 cm

